
Kunstzinnige vorming: proces en produkt

In 1951 werd de 'International Society for Education through Art' opgericht. Een van de initiatiefnemers was Sir Herbert Read, die kort daarvoor zijn invloedrijke 'Education through Art' had gepubliceerd. INSEA stelt zich ten doel de kunstzinnige vorming in en buiten het onderwijs te bevorderen. Daartoe organiseert de aan UNESCO gelieerde organisatie internationale conferenties, waar kunstenaars, kunstzinnige vormers, kunsthistorici, kunstpedagogen en (kunst)beleidsvertegenwoordigers met elkander congresseren over recente ontwikkelingen in de kunstzinnige vorming. Dit maal was het de beurt aan Nederland om het 24ste INSEA-congres te organiseren. Onder de titel 'Kunstzinnige vorming: proces en produkt' ging op 10 augustus 1981 in de Rotterdamse Doelen het congres van start. Kosten noch moeite waren gespaard om het gebeuren dat de gehele week zou duren tot een succes te maken.

De buitenlanders onder de ruim 800 bezoekers die zo'n 40 landen vertegenwoordigden moeten de indruk hebben gekregen dat Nederland een bijzonder kunstlievend land is. De opening werd luister bijgezet door de aanwezigheid van de koningin en de staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen, terwijl de minister van CRM en de burgemeester van Rotterdam naast Ivan Ilich tot de openingsprekers behoorden. Toch zou deze indruk niet terecht zijn. Kunstzinnige vorming is er in het Nederlandse onderwijs lange tijd bekaaid vanaf gekomen. Pas de laatste jaren lijkt er mede door de mogelijkheid om kunstzinnige vakken als (keuze-)vak in het examenpakket van het voortgezet onderwijs op te nemen enige verbetering te zijn opgetreden. Het is echter de vraag of deze verbetering zich onder druk van een tanende economie en het onjuiste imago van 'luxe-vak' voortzet. Bovendien staat de kunstzinnige vormers die versnipperd in tal

van instellingen ontwikkelings- en begeleidingswerk verrichten een drastische reorganisatie te wachten. Mede vanuit de noodzaak tot bezuinigen gaat de overheid binnenkort over tot de liquidatie van een aantal instellingen waarna één landelijk instituut voor de kunstzinnige vorming (het LOKV) het werk zal moeten overnemen. Ook in de buitenschoolse kunstzinnige vorming maakt men zich extra zorgen nu de creativiteitscentra, muziekscholen e.d. door de decentralisatie van bestuur rechtstreeks afhankelijk worden van budgettering door de gemeentelijke overheden.

Het is in deze zorgelijke positie dat het rechtvaardigingsprobleem c.q. de vraag naar de noodzaak van kunstzinnige vorming de kunstzinnige vormers als een molensteen om de nek hangt. Het is eveneens in deze benarde positie begrijpelijk maar jammer dat het INSEA-congres soms meer het karakter kreeg van een beurs waar paraderen voor de buitenwacht centraal stond, dan van een collegiale ideeenwisseling waar ruimte was voor kritiek en gezonde twijfel. Zo werd de argeloze bezoeker reeds bij registratie en vervolgens bij de 'documenta' voorzien van allerhande materiaal, dat weliswaar deels informatief van aard was, doch tevens moest dienen als bewijs hoe actief allerlei organisaties op het terrein van de kunstzinnige vorming wel bezig zijn. Een aantal lezingen ademen dezelfde sfeer uit, zoals van de Bulgaarse dichteres, tevens onderminister van onderwijs van haar land, die de volgende verklaring mocht afleggen: 'Het humanitaire streven van INSEA naar een esthetische en harmonieuze ontwikkeling van kinderen en een gelukkige jeugd voor hen in onze veranderlijke, rusteloze wereld, verwarmd door de hoop op vrede en een prachtige toekomst, stemt volledig overeen met de taken en doelstellingen van ons onderwijssysteem en met het standpunt dat ons land in deze inneemt.' Een filosoof uit India kwam verkondigen dat 'het doel van kunstzinnige vorming is om de ziel te leren werkelijke schoonheid te herkennen en te waarderen . . .' Een Franse professor had 'het gevoel, dat er in de ons omringende dagelijkse ruimte nog een pool is, weliswaar verborgen,

maar vol betekenis, die onze zintuigen niet waarnemen ...' 'Volgens mij zijn we goede woordgoochelaars en erg sterk in het bedenken en uitroepen van kreten om onze eigen verwarring voor de buitenwereld te verbergen', meende de oude rot Kenneth Marantz terecht.

Boeiender en overtuigender dan de talrijke opinies en verklaringen waren de sprekers die – dikwijls ondersteund door gedegen audiovisuele presentaties – probeerden aan te geven hoe zij in concreto met programma's en projecten in de weer zijn. Daarbij bleek dat er wel degelijk naar zinvolle oplossingen gezocht wordt voor methodische problemen bijvoorbeeld voor kunstbeschouwing en de evaluatieproblematiek. Ook werd duidelijk dat kunstzinnige vorming voor uiteenlopende groepen iets kan betekenen zoals voor kinderen in achterstandsituaties, gehandicapten en gedetineerden (het 'Bajesproject'). Het leuke van een congres van kunstzinnige vormers – waarbij de beeldende vormers overigens sterk de overhand vormden – is dat er niet alleen veel was te horen, maar ook te zien. In de gangen van de Doelen stonden enige kilometers schotten opgesteld waarop men tekeningen, werkstukken, foto's, en videotapes uit velerlei landen kon bezichtigen. Een aanstekelijke tentoonstelling, waar menig docent ideeën heeft kunnen opdoen.

Evenals dat op het voorgaande INSEA-congres – voor de eerste keer – gebeurd was, werd in Rotterdam een tweedaagse pre-conference georganiseerd met een researchachtig karakter. Zo'n zeventig personen waren hiervoor uitgenodigd, waaronder belangrijke sprekers van het hoofdcongres. Een 18-tal inleidingen werd gehouden rondom een drietal thema's te weten 'ideologie en kunstzinnige vorming', 'leren en kunstzinnige vorming' en 'evalueren en kunstzinnige vorming'. Een enkele lezing hoorde in dit rijtje niet thuis, maar had slechts zeer zijdelings met het onderwerp van doen (bijvoorbeeld het cross-cultureel onderzoek van Wilson naar kindertekeningen). De werkvormen van de pre-conference waarbij met van te voren aangewezen 'reactors' en 'assessors' werd gewerkt stonden hier borg voor meer discussie.¹

Het felst laaide de discussie op tussen de Amerikanen en de Duitsers. De Duitsers verloochendende de in de zestiger jaren furore makende 'Visuele Communicatie' niet. Zij be-

toogden dat kunstzinnige vorming duidelijk verbanden moet leggen tussen maatschappelijke en politieke verschijnselen en kunst of liever visuele omgeving. Want kunst wordt in deze visie op kunstzinnige vorming ruim opgevat; niet alleen wat doorgaans in musea te vinden is, maar ook industriële vormgeving, massamedia, massaproductie en reclame behoren in de kunstzinnige vorming geanalyseerd te worden. De Amerikanen daarentegen bleken veel strikter kunstgericht. Zij vinden dat leerlingen inzicht moeten verwerven in de culturele verworvenheden van een samenleving. Weliswaar erkent iemand als Eisner dat maatschappelijke en politieke achtergronden een rol spelen, maar zijn standpunt is simpelweg dat de kunstleraar zich bij zijn unieke leest moet houden en geen leraar maatschappijleer kan zijn.

Deze verschillen in waardenoriëntaties kwamen in de pre-conference tot uiting in de keuze van onderwerpen en onderzoeksbenadering. Zo hielden de Duitsers zich dikwijls bezig met kwesties als de identiteit van het vak (Zacharias), de ideologische vooronderstellingen (Kerbs) en de rol van de kunst binnen het vak (Giffhorn). De Amerikanen waren vooral geïnteresseerd in de relatie tussen cognitie en kunst (Zernich en Hardiman) en in het meten van 'artistiek talent' (Clark). De laatste gaf aanleiding tot veel discussie door het meten van talent te vergelijken met het meten van intelligentie; Clark hoopt eenmaal zover te komen dat het 'ware talent' vroegtijdig ontdekt zou kunnen worden. In hun onderzoeksbenadering gaven de Duitsers vooral de voorkeur aan (vergelijkend) historisch onderzoek en monografische studies (Kläger); de Angelsaksische onderzoekers waren specifiek bezig met de constructie van (attitude-)schalen en begrippentoetsen (Moloney). Hoewel de confrontatie bij tijd en wijle boeiend was, was hij niet erg vruchtbaar. Te veel bleef de discussie moeizaam steken in de identiteit en afbakening van het vak, waardoor researchproblemen te weinig aan de orde kwamen. Vragen als 'hoe krijgt men greep op het leerproces in de kunstzinnige vorming?', 'welke macro-onderwijskundige en cultuursociologische noties zijn geschikt om kunstzinnige vorming maatschappelijk te verklaren?' en 'hoe ontwikkelen we een wetenschappelijk instrumentarium voor onderzoek naar kunstzinnige vorming?' werden nauwelijks gesteld en bleven dus zonder antwoord. Dat was jammer, maar misschien mochten we

dat op een zo'n lange tijd door onderzoekers gemedende terrein nog niet verwachten. Al met al leverde het INSEA-congres een interessante confrontatie op van gedurfde theorieën, speculatieve beschouwingen en soms boeiende praktijkbeschrijvingen die illustratief is voor de stand van zaken in de kunstzinnige vorming. Dat uit zo'n confrontatie 'vanzelf' verbetering voortvloeit, zoals sommigen geloven, is niet vanzelfsprekend; men behoort er ook systematisch, precies en kritisch naar te zoeken. Omdat dit laatste de bedoeling is van research, kunnen ook onderzoekers voor de verdere ontwikkeling van de kunstzinnige vorming als serieus en

inspirerend leerstofgebied nog veel zinvol werk verrichten.

M. van der Kamp

Noot

1. Alle lezingen van de pre-conference en (samenvattingen van) de discussies worden gebundeld tot een congresboek dat voor *f* 15,- besteld kan worden bij de Stichting Centrum voor Onderwijsonderzoek, Singel 138, Amsterdam (020-26 45 47).

Manuscript aanvaard 18-9-'81.